

Az égből pottyant kisbárány. R. Michaela Homolová, Dramaturg: Vít Peřina. Naiv Színház, Liberec

Kateřina Leřková Dolenská
CSECSEMŐSZÍNHÁZ: AZ ELSŐ
CSEHORSZÁGI ELŐADÁSOK

Az elmúlt év meglepő módon három olyan előadással gazdagította a cseh színházi világot, amelyek kísérleti jellegűek és az életük első három évében járó kisgyermekhez szólnak. Az első, *Az égből pottyant kisbárány (O beránkovi, který spadl z nebe)* című produkció ösbemutatójára a libereci Naiv Színház színpadán került sor. Épp a Naiv Színház az az intézmény, amely a 2015-ben már a 23. évfolyamot megérett, *Mateřinka* című biennálé megrendezésével rendszeresen figyelmet szentel a legkisebbekből álló közönségnek. Az említett darabot szeptemberben a Studio Damůza által bemutatott, Monika Kováčová által rendezett cseh-szlovák produkció, a *Csecsemőálmom (Batosněni)* követte, november végén pedig Jiří Jelínek *Brumi (Brum)* című műve a prágai Minor Színházban.

Mindhárom előadás azt mutatta, hogy a cseh alkotók a csecsemőknek szóló előadások specifikumaival másképp birkóztak meg, mint külföldi kollégáik, akik már húsz éve munkálkodnak ennek a sajátos színház típusnak a kibontakoztatásán, melyet főleg a markáns vizualitásra alapoznak. Az előadásokat, amelyeket elsősorban a már említett fesztiválnak, a *Mateřinkán* köszönhetően láthattam, általában a nagyon egyszerű tárgyakkal végzett lassú manipuláció, a történetnélküliség, a verbalitás hiánya, a zenei összetevőkre helyezett hangsúly (gyakori, hogy a színpadon zenész is jelen van), valamint a közönséggel való szoros kapcsolat jellemzi; az utóbbi megkoronázása a közös játszótér, melynek keretében valamennyi felhasznált báb, anyag és a színészek is maradéktalanul a gyerekek rendelkezésére állnak. A cseh kontextusban ebből a szempontból elsősorban a belga De Spiegel színház művészeti vezetőjének, Karl Van Ransbeecknek a rendezései számítanak ikonikusnak; Ransbeecket a *Mateřinkán* többek között a *Krrumpli (Bramborry)* című, s egy cseh illusztrátor,

Květa Pacovská művei által inspirált, 2009-es előadásáért díjazták. Ugyancsak díjat kapott a *Ha dede* című darabért (2011), amelyet a Kabóca Bábszínházzal mutatott be. Mindazonáltal saját munkáik tekintetében a cseh alkotók egészen más utat választottak – elsősorban **történetet** mondanak el, noha a történetmesélés vonala mindhárom előadásban nagyon egyszerű, az elmondáshoz választott forma cseppet sem bonyolult, ezen túl pedig erősen redukált szókinccs jellemzi; a történet leggyakrabban egy vándorlás nyomvonalán, vagy egymáshoz kapcsolódó etűdök sorozata révén bontakozik ki.

Dramaturgiai és rendezői koncepció

A libereci *Kisbárány* esetében, amelyet a szerzők óvatosan a kétévesnél nagyobb gyerekeknek ajánlottak (s ily módon az előadás közelebb áll a szokott színházi működési módhoz), az alkotókat egy német szerző, Fred Rodrian *A felhőbárány (Das Wolkenshaf, 1958)* című gyermekkönyvének motívumai ihlették meg. A történet egyszerű – a kócos felhőbárány leesik a földre, egy kislány pedig azt próbálja kitalálni, hogyan segíthetné vissza az égbe. S mivel a körülmények egybeesése folytán épp búcsú van, a búcsúsók kellékeit bevetve bekapcsolódnak a felhőbárány megmentésébe. A búcsú, illetve a cirkusz közege egyébként nagyszerűen illik a legkisebbekhez szóló előadáshoz, mert miniatűr műsorszámokból álló, klipszerű struktúrát rejt magába, a miniatűr epizódoknak pedig az a céljuk, hogy a felhőbárány visszakerüljön az égboltra. Az előadásmódnak köszönhetően a gyerekek figyelme nem lankad el, követni tudják a történeteket, ezen túlmenően pedig a búcsú nagyon attraktív színházi környezetet biztosít.

A libereci előadás igen költői, s a dramaturggal, Vít Peřínával szorosan együttműködő rendező, Michala Homolová korábbi tapasztalatok nélkül (de

a *Mateřinkán* szerzett nézői tapasztalatokkal némi- leg felvértezve), színházi megézésére hagyatkozva megfelelő módot talált rá arra, hogy a kétéves gyerekeket megszólítsa. A húszperces *Felhőbárány* az elmúlt év egyik legjelentősebb színházi eseményévé vált, és számos színházi díjat csak hajsál híján szalasztott el, miközben az összes cseh színházzal és valamennyi színházi műfajjal vetélkedett. A tíz hónaposnál idősebb gyerekeknek szánt *Totyogók (Batolárium)* esetében Petra Kubáčková *Az angyal, az éjszakai lidérc, a bátor kismackó, a jó elefánt, a majom meg a vadliba (O andělovi, noční mŭře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse)* című könyve jelentette az ihletforrást, s a téma ezúttal is nagyon egyszerű – mi forog a gyerekek fejében elalvás előtt. A főhősök olyan gyerekek, akiknek nem jön a szemükre álom: egy Pom nevű kislány és egy Luli nevű kislány. Kísárlatokkal teli tájon vezetik végig a közönséget, s végül rátalálnak a rettenthetetlen medvére, aki legyőzi a gonosz lidércet, a gyerekek meg végre csendben elalhatnak. Az apró nézőket az előadás során gyakorlatilag semmilyen párbeszéd nem fárasztja, hallanak viszont hangutánzó indulatszavakat, állathangokat és olyan szavakat, melyeket ők maguk is használnak.

Az előadást rendező szlovák Monika Kováčová a legkevésbé sem számít újoncnak az ilyen típusú darabok terén: a beszercebányai *Divadlo na Rázcestí (Színház az Útelágazásnál)* nevű szlovák alkotóműhellyel együttműködve már három darabot vitt színre a legkisebbek számára. Tapasztaltságát a *Csecsemőálom* is nyilvánvalóvá teszi: a gyerekekkel szemben nem támaszt túlzott igényeket, lehetővé teszi nekik, hogy mozoghassanak az előadás idején, és megfelelő kapcsolatban legyenek a színészekkel. (Ez a *Felhőbárány*ban elképzelhetetlen: az utóbbit elsőtűtített teremben adják elő, a gyerekek pedig csendben ülnek.)

A *Minor*ban is a minimalista történetmondásban bíztak, a *Brumi* nézői pedig egy kismackó vándorlását követhetik az ébredéstől az esti elalvásig. A maci reggel elindul az erdő mélyébe, ahol megmosakszik egy forrás vizében, gombát szed, és barátokra tesz szert. Amikor már kezd elfáradni,

s azt hiszi, elveszett, rájön, hogy a mamája mindig ott van a közelében. Ez a momentum az egész darab szempontjából nagyon fontos, mert olyan előadásról van szó, melynél az interaktivitás megvalósításában alighanem ennek a darabnak az alkotói jutottak legmesszebb. Minden gyerek az őt kísérő szülővel együtt a saját szcenikai objektuma előtt ül, s a szülőn múlik, hogy a színészek útmutatásai alapján hogyan mozgatja a gyermekét az előadás közben. Abban a pillanatban pedig, amikor az előadás kismackója találkozik a mamájával, a kis nézőknek és (nagy)szüleiknek is meg kell ölelniük egymást.

A három darab közül Jiří Jelínek *Brumija* a legkevésbé egységes, ezen túl pedig pórul járt az ilyen típusú előadásokkal szereszhető tapasztalatok teljes hiányával. Egyáltalán nincs tekintettel a legkisebb nézők érzékelésének és figyelmének korlátaira: ez a korosztály lassú, már-már vontatott tempót és gyakori ismétlést igényel. A *Minor* előadásán túl gyorsan záporoznak rájuk a fölöslegesen bonyolult mondatok; a gyerekek számára a szójátékokkal élő dalszövegek is föltöbb komplikáltak. A darabnak az sem válik javára, hogy a színház kávézójában adják elő, amelyből hiányzik a színházterem légköre.

Részletesen kidolgozott játéktér

Már szoltunk arról, hogy a cseh alkotók a színrevitel során más alapelvet tartanak szem előtt, amennyiben az elbeszélő jellegre teszik a hangsúlyt; a látványra helyezett hangsúly tekintetében a hazai előadások megegyeznek a külföldiekkel. A különbség csak annyi, hogy külföldön gyakran használnak markánsan színezett absztrakt bábokat, és aknáznak ki eredeti állapotukban a természetből származó anyagokat: agyagot, köveket, kagylóhéjat, botokat és így tovább. Ettől eltérően mindhárom cseh előadásban ízléses és játékos, a legapróbb részletekig kidolgozott **konkretizált játéktér** került a színpadra. A *Felhőbárány* esetében a díszlet Robert Smolík munkája volt, aki önmagukban is megálló, bájos, a régi esztergált játékokra emlékeztető fafigurákat alkalmazott, amelyek az építőkockákhoz hasonlóan szétszedhetőek és variálhatók. Épp ezt

Csecsemőálmom. R: Monika Kováčová,
T: Zuzana Vítková,
Sz: Lucie Valenová, Dan Kranich.
Stúdió Damúza

Brmi: R: Jiří Jelínek,
T: Zuzana Vítková,
Minor Színház, Prága

a leleményes és finom barkácsolást (ezt a kifejezést a legjobb értelmében használom) tartom általában a cseh bábprodukciók jellemző vonásának. Mindez a másik két előadásra is vonatkozik, amelyeknél Zuzana Vítková volt a tervező. A *Csecsemő-álom* számára egy nagy, sok zsebbel ellátott és számos rejtekhelyet magába foglaló párnát tervezett: a puha textíliából készült állatkák ebből jönnek elő és ide bújnak vissza, s az ilyen típusú tevékenységet a legkisebb gyerekek messzemenően értékelik.

A *Minorban* pedig fából készült síkbábokkal játszott. A nézők szempontjából igen attraktívak a már említett önkiszolgáló objektumok: a bőrdöngők, melyekben a történet egyes jeleneteit ábrázoló fatáblákat rakták egymásra. Ezeket a szülők a színpadon végbemenő eseményekkel párhuzamosan felfedik, s a gyerekekkel együtt apró feladatokat teljesítenek a képek kapcsán. Ugyanebben a színházban hasonló elvet aknázott ki egy másik tervező, Kristýna Täubelová a *Dzsungel könyvében*. Itt azonban

a beüvegezett könyv-kellékekkel csak a színészek dolgoznak. Egyébként 2007-ben éppen ezt a tervezést jutalmazták a legtekintélyesebb színházi elismerésnek számító Alfréd Radok-díjjal.

Az ilyen típusú előadásokat inkább marginálisaknak, s bizonyos fokig a kísérleti színház világába tartozóaknak tekintem, mert főleg nevelői és szociális kritériumoknak felelnek meg. Számos eleve adott korlátozáshoz alkalmazkodnak: elsősorban

az érzékelés és a figyelem jelentősen csökkenő képességére gondolok. Mindazonáltal a szülőknek és a gyerekeknek is a közösen megélt, ösztönző élmény lehetőségét kínálja, olyan időtöltést, amely kívül esik a hétköznapi rutinon. Jó hír a cseh kultúra számára, hogy a kalandok kereséséhez és a színházi nyelv új lehetőségeinek vizsgálatához végre a hazai alkotók is hozzáfogtak.

G. Kovács László fordítása

EARLY CHILDHOOD THEATER

This article features three Czech puppet performances, all of which are experimental in nature and geared to children under three years of age. The first performance, *The Little Lamb who Plopped from Heaven* (*O beránkovi, který spadl z nebe*), was a production of the Naiv Theater of Liberec. It was followed by *Baby Dream*, performed by the Batosnění Studio Damúza. The third piece was *Brumi* (*Brum*) by Jiří Jelínek, performed by the Minor Theater of Prague. First of all, even though the story line of the three performances is extremely simple all the Czech artists tell a story. The form chosen in which to tell the story is also not the least bit complicated and is characterized by a greatly reduced vocabulary. Each production is tasteful and playful; the most minute details have been developed, and this makes them stimulating performances for children and adults alike.